

2021.

Interreg

Danube Transnational Programme

Tid(y)Up

VODIČ ZA SMANJENJE GENERISANJA OTPADA I UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

Hungarian Association of Environmental Enterprises

“Cilj ove publikacije je da pomognemo zemljama koje se nalaze na slivnom području reke Dunav da ostvare čistiju životnu sredinu i čistije reke. Negativni efekti naših ljudskih aktivnosti, potrošačkih navika su sve vidljiviji: više ne možemo da idemo u pešačenje a da ne vidimo tragove otpada, a i putevi su „popločani“ gomilama otpada. Naša područja uz reku zahtevaju više pažnje jer se otpad koji je dospao u poplavnu ravnice odnosi i daleko transportuje vodom, a usitnjen u međuvremenu brže nego na poljima. Stoga je važan cilj da naš otpad držimo podalje od voda značajnih za život, da sprečimo stvaranje otpada ako možemo, a ako je ovo neizbežno, odložimo ga na pravo mesto, na mesta za selektivno prikupljanje otpada. U našoj publikaciji naći ćete mnogo saveta šta možete učiniti za čistiji Dunav, Tisu ili za reku, potok, pritoku ili rečicu pored koje živite.

U početku prepoznajte kontekste. Proveriti svaki proces i identifikovati tačke u okviru kojih možete uneti promene. Ponekad promena znači žrtvovanje, ali, zauzvrat, dobićemo osećaj olakšanja, osećaj kada shvatimo da je količina otpada smanjena u našim kantama za separaciju otpada. Istrajte u ispunjenju vizije da našoj deci pružimo priliku da plivaju u čistom jezeru, da šetaju kroz vodu na reci bez otpada i da piju čistu vodu sa česme.

Dobra vest je da i vi možete učiniti nešto kako bi se ostvarila ta vizija! Koristite naše prakse i podelite one dobre! Ko još može da nešto da učini za promene? Deca, roditelji, zaposleni, opštine, škole, volonteri – praktično svi! Uključite što više ljudi! “

*Gergely Hankó, general manager,
Hungarian Association of Environmental Enterprises*

SADRŽAJ

- 4 PREKOMERNA POTROŠNJA
- 6 KOLIKO JE VELIK VAŠ OTISAK?
- 8 CIKLUSI
- 11 VODE KOJE ŽIVOT ZNAČE
- 15 PRIJATELJSKI ODNOS PREMA RECI
I OČUVANJE REKA UGOSTITELJSTVOM
- 18 PRIRODNO - POSTOJE ALTERNATIVE!
- 20 KUPUJTE SVESNO!
- 23 POKAŽI MI SVOJ OTPAD
I REĆI ĆU TI KO SI!
- 26 9R - ZA ČISTIJU ŽIVOTNU SREDINU!
- 34 KAKO UPRAVLJAMO ENERGIJOM?
- 36 PUTUJ PAMETNO
- 39 ZELENIJU U ZELENOM
- 41 GDE SAM, ŠTA MOGU DA URADIM
- KONTROLNA LISTA
- 44 CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA
- 45 ZELENI KALENDAR
- 47 ONI VEĆ RADE

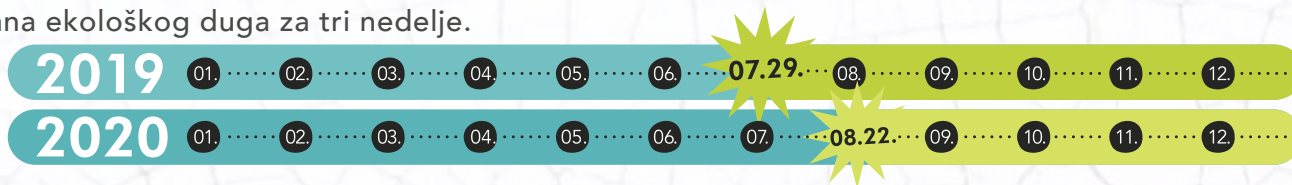
Počnimo od početka!

PREKOMERNA POTROŠNJA

Međunarodna organizacija Global Footprint Network (GFN) iz godine u godinu u okviru „Dana ekološkog duga“ (eng. the Earth Overshoot Day) upoređuje raspoloživi godišnji biokapacitet Zemlje uticajem čovečanstva na životnu sredinu, sa ciljem obeležavanja datuma crpljenja dostupnih ekoloških resursa u određenoj godini.

Dan ekološkog duga obeležavan je 2019. godine obeležen 29. jula, dok je 2020. godine obeležen 22. avgusta usled pandemije COVID-19 i smanjenog uticaja na životnu sredinu. Dakle, koronavirus je doprineo smanjenju opterećenja životne sredine i potrošnje resursa što je rezultovalo pomeranjem dana ekološkog duga za tri nedelje.

Nažalost, 2021. godine dan ekološkog duga ponovo je obeležen 29. jula. Ukoliko bi se izbeglo sprovođenje energetske ekonomije zasnovane na produkciji ugljenika, dan ekološkog duga bio bi odložen za 93 dana i za dodatnih 13 dana, ukoliko bi se smanjilo generisanje otpada od hrane. Ukoliko bi se broj dana na godišnjem nivou pomerao za 5, svake godine, do 2050. godine čovečanstvo ne bi bilo u deficitu.

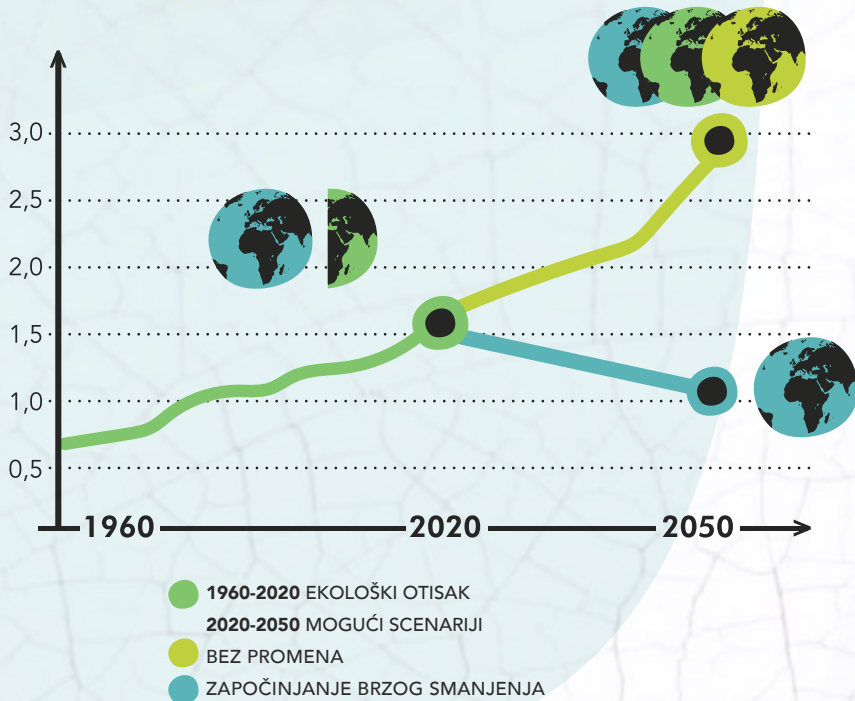
ALI ZAŠTO NAM JE POTREBNA PANDEMIJA ZA SMANJENJE? *Mogli bismo to sami. Učeci iz ovoga, ponovno pokretanje ekonomskih sistema nudi jedinstvenu priliku za zemlje, gradove, kompanije da stvore budućnost za život uz ponovno osmišljavanje svakodnevnog života, tako da trošimo samo onoliko koliko možemo da priuštimo svake godine.*

ALI ŠTA JE EKOLOŠKI OTISAK?

Ovaj indikator je veoma ilustrativan, vredi ga bolje upoznati! Termin „ekološki otisak“ (eng. ecological footprint) odnosi se na količinu zemljišta, vazduha i vode koja je potrebna društvu, zemlji ili pojedincu na datom nivou održivosti tehnološkog razvoja i mogućnosti apsorbovanja otpada koji je proizveden.

Ova vrednost se takođe može izračunati za svaku pojedinačnu osobu, grupu, region, zemlju ili preduzeće.

KOLIKO JE VELIK VAŠ OTISAK (UTICAJ)?

Zemlje sa različitim nivoom razvoja imaju različitu veličinu otiska (uticaja). Uopšteno govoreći, razvijene zemlje imaju veći otisak od zemalja u razvoju. Hajde da to proverimo na primeru: otisak Sjedinjenih Američkih Država je 8 ha po osobi, a Etiopije je 0,67 hektara po osobi. Cilj je dostići nivo od oko 1,5 ha po glavi stanovnika u svakoj zemlji, kako bi se izbegla prekomerna potrošnja i eksploatacija Zemlje.

Kada bi svi na planeti živeli kao prosečni građani Mađarske, trebalo bi nam 2,2 Zemlje.

>> Hajde da izračunamo svoj otisak!
<https://www.footprintcalculator.org/>

Da biste smanjili sopstveni otisak, nudimo vam nekoliko korisnih saveta za uštedu i održivost kako biste videli kako možete da budete pažljiviji sa energijom, vodom, materijalima (tj. resursima) i kako da ga dodatno smanjite tako što ćete biti svesniji i odgovorniji.

- ..... RIBARSTVO
hrana iz mora i reka
- ..... PAŠNJAK
meso, mlečni proizvodi, koža, vuna
- ..... FOSILNA GORIVA
proizvodnja, transport, grejanje, hlađenje itd.
- ..... KORIŠĆENJE ŠUME
seča, građevinarstvo, papir, drvo za ogrev
- ..... ZEMLJIŠTE SA USEVIMA
hrana, hrana za životinje, biogorivo, tekstil
- ..... IZGRADNJA U OKRUŽENJU
kuće, putevi, infrastruktura, elektrane

Smanjenje ekološkog otiska - zajedno sa ekološki prihvatljivim i održivim načinom života vodi do uštede novca, što vam omogućava lagodniji i srećniji život...

> SAVET

Vredi pitati naše bake i deke kako su živali, kako su štedeli, kako su proizvodili manje otpada. Sa ove tačke gledišta mnoge stvari su funkcionisale bolje, ljudi su živali održivije, nije bilo toliko rasipanja, a na mnogim mestima nije bilo ni kanti za odlaganje otpada u domaćinstvima!

“Vi morate biti promena koju želite da vidite u svetu.”

Mahatma Gandhi

Dakle, uvek prvo pogledajte sebe pre nego što krivite druge za nešto. Ako želite da napravite promene, počnite od sebe - pogledajte okolo i delujte. Neko uvek mora da bude prvi, i verujte nam, sve više ljudi će slediti vaš primer za dobrobit zajednice. Moguće opcije predstavljene su u Priručniku koji je pred vama.

KAP U OKEANU?!

Skloni smo da mislimo da ako isključim vodu tokom pranja zuba, to neće spasiti svet. Ali može! Svaki korak je bitan – razmislite samo o tome šta ako 7 milijardi ljudi isključi vodu? Možda se osećamo malim, ali morate verovati da se svaka kap računa.

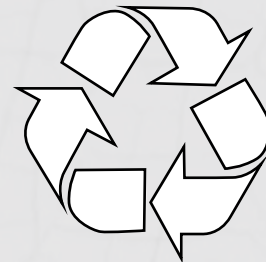

CIKLUSI

Ciklusi koji postoje u prirodi ne proizvode nepotrebne supstance ili nusproizvode. Emitovani materijal, nusproizvod jednog živog organizma, je hrana i izvor energije drugog živog bića. Ekosistem je evoluirao milionima godina i savršeno funkcioniše do danas.

Ovaj ciklus, ovaj metabolizam je savršeno zatvoren, kružni sistem koji smo toliko dugo želeli da kopiramo i prenesemo u sopstvene ekonomske procese. Glavni akteri u sistemu su proizvođači, potrošači i razgrađivači poznati u lancu ishrane. Oni obezbeđuju kruženje materijala. Ljudska civilizacija, međutim, stvara i upravlja procesima koji imaju takve proizvode i nusproizvode koji su nepoznati u prirodi: otpad i obično smeće.

KAKO FUNKCIONIŠE OVO SAVRŠENO KRUŽENJE? POGLEDAJMO PRIMER:

Kruženje vode: sunčevi zraci zagrevaju vodu, uzrokujući da se neke od kapljica vode zagreju i transformišu u paru. To se zove isparavanje. Vazduh, zasićen parom, hladi se na velikoj nadmorskoj visini i ponovo formira kapljice, stvarajući oblake. Vetar duva ove oblake, oni se „gomilaju” pa „pucaju” i putem kiša voda se vraća u zemlju. Deo kišnice kreće se po površini, drugi deo se infiltrira u zemljište, hraneći biljke. Vodeni tokovi koji ostaju na površini spajaju se, praveći veće tokove i pre ili kasnije stignu u okeane.

PRIRODNI CIKLUSI

U životnoj sredini ne postoji otpad, sve je deo nekog od prirodnih ciklusa.

Razmislite samo o tome, šta se dešava ako je voda koja isparava kontaminirana sa agresivnim/nerazgradivim hemikalijama? Kakvu štetu može da izazove u kruženju? Koliko bi ljudi moglo biti pogođeno zagađenjem??

CIRKULARNA EKONOMIJA

Životni ciklus proizvoda treba pretvoriti u kružni (slično teoriji „od klevke do klevke“). Već pri dizajnu proizvoda i u samoj proizvodnji aspekti popravljivosti, trajnosti i upotrebljivosti moraju predstavljati prioritet, čime se obezbeđuje da oni postanu otpad što je moguće kasnije, a kada postanu otpad služice kao sirovina za druge proizvode. Na primer, standardizacija materijala za pakovanje i obezbeđivanje njegove povratnosti bio bi jedan od najefikasnijih koraka u bliskoj budućnosti!

Takođe, možemo pomoći ciklusu kreativnim idejama. Možemo da napravimo torbe i džakove za sebe i naše prijatelje od otpadnog materijala kompanije za proizvodnju zavesa. Otpadi od drvne industrije mogu biti odlični građevinski blokovi za decu. Kapsula za kafu može biti prelep nakit sa malom izmenom.

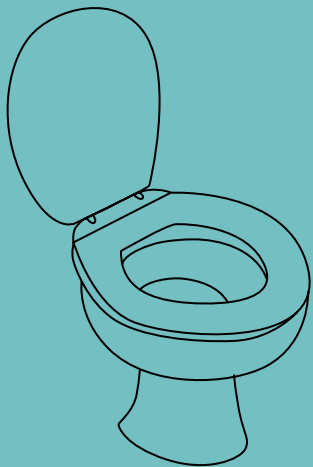
Vredi čak razmišljati o pokretanju posla na ovaj način, jer ako je otpad od drugih kompanija naša sirovina, možemo ga dobiti po mnogo povoljnijoj ceni.

> VODE KOJE ŽIVOT ZNAČE

Voda nije samo životni element, već je i prirodni resurs sa kojim treba da postupamo štedljivije i mudrije.

Nemojte da vas zavaraju povremeni jaki pljuskovi i poplave jer su oni, posebno u današnje vreme, deo klimatskih promena. Prava briga je stanje i buduća količina naših prirodnih voda: zato ih moramo zaštititi i voditi računa šta smo pustili u odvod i kako čuvamo ovaj resurs, kod kuće i na poslu.

Da li ste znali? Jedna osoba potroši u proseku 40 litara vode na dnevnom nivou, samo za spiranje toaleta. Potrošnja vode za druge aktivnosti u ovo nije ni uračunata (npr. pranje sudova, čišćenje i kupanje). Možete takođe smanjiti potrošnju vode tako što ćete u toaletni rezervoar postaviti predmet za istiskivanje vode, kao što je flaša za vodu, a već postoje toaleti, gde je to ugrađeno, a postoje i toaleti u kojima se voda iz umivaonika koristi za ispiranje toaleta.

ZAČEPLJENJE ODVODA „MASNI ČEP“... Odvod nije kanta za smeće, niti je sveupijajuća struktura. Izvan predviđene upotrebe, drugi materijali (kao što su vlažne maramice, krpe za pranje, otpad od hrane) ne smeju se odlagati u kanalizacioni sistem.

„MASNI ČEP“... Čak i biorazgradive maramice mogu lako da izazovu začepljenje odvoda jer otpadne vode do prečištača, u najboljem slučaju, stignu za 6 sati, dok za razgradnju maramica obično treba jedna do dve godine. Vodite računa o integritetu sistema!

Šta možete da uradite?

DA LI STE ZNALI DA U GRČKOJ NE SMETE BACITI ČAK NI TOALET PAPIR U TOALET?

- Ne puštajte vodu, zatvorite slavinu čak i kada perete zube!
- Sakupljajte korišćenu vodu i upotrebite je! (za ispiranje toaleta, čišćenje)
- Istuširajte se umesto kupanja!
- Pokrenite mašinu za pranje sudova samo kada je to neophodno i kada je puna - možete uštedeti energiju i vodu ako tako uradite!
- Ne perite reciklabilni otpad čistom vodom, bolje koristite vodu iz korišćenih sudova!
- Zamenite toaletni rezervoar rezervoarom koji štedi vodu!
- Sakupite kišnicu! Dobra je za vaše cveće, ako je njome zalivate.
- Pažljivo zalivajte! Pokrivač tla, npr. sa malčom, štiti biljke od isušivanja pa će im trebati manje vode. Ili zalivajte sistemom za navodnjavanje, kap po kap, tako da možete efikasnije uzgajati svoje biljke sa mnogo manje vode.
- Pijte vodu iz česme, sodu vodu i koristite staklene flaše za vodu. Plastična ambalaža ima izrazito negativan uticaj na životnu sredinu.

VODENI OTISAK

Često ne razmišljamo o tome da je potrošnja vode povezana sa našom ishranom, odnosno postoje namirnice koje zahtevaju više vode. Ako hrana/sastojak dolazi iz daleke zemlje, gde je karakteristična suša, možemo biti sigurni da je utrošeno mnogo vode da dođe do vašeg stola. Neki podaci...

Što je proizvod više obrađen, to je veća potrošnja vode. Razmislite o čipsu: krompir se navodnjava, transportuje, obrađuje i ponovo transportuje, a na kraju ga nosimo kući iz prodavnice i konzumiramo.

1kg govedine
15000 litara

100g čokolade
1700 litara

1šoljica kafe
140 litara

1 jaje
130 litara

1vekna hleba
900 litara

1kg pilećeg mesa
4300 litara

pola kg sira
1600 litara

1 paradajz
13 litara

UPOTREBA VODE U SLUČAJU RAZLIČITIH NAMIRNICA

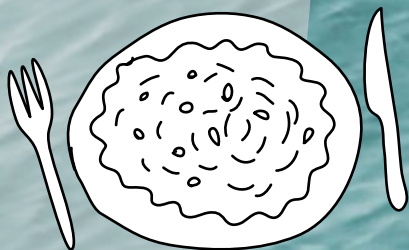
Šta možete da uradite?

KAKO SMANJITI SVOJ „VODENI OTISAK“ KOJI SE ODNOSI NA HRANU??

- Birajte lokalne sastojke - za svaki pređeni kilometar potrebno je oko 2 l vode (što je posledica potrošnje goriva).
- Konzumirajte više povrća umesto mesa – povrće ima mnogo manju potražnju za vodom od mesa (proizvodnja stočne hrane, zalivanje, voda za stoku, voda za preradu, pakovanje, transport).
- Potražite biljke koje zahtevaju manje vode – na primer, u slučaju biljnog mleka, ovseno mleko bi bilo bolji izbor, nego bademovo, s obzirom na to da je ova biljka veoma vodointenzivna.
- Napravite užinu – u slučaju čipsa, ako ga napravimo, potrebno je manje vode, manje transporta i nema potrebe za pakovanjem. Još bolje, kada za to koristite svoj krompir.
- Uzgajajte sopstveno povrće i sistem kap po kap za navodnjavanje.

PRIJATELJSKI ODNOS PREMA RECI I OČUVANJE REKA KROZ UGOSTITELJSTVO

Da bismo zaštitili naše vode, moramo osigurati da svaka aktivnost u blizini vode ima što je moguće manje negativnog uticaja na životnu sredinu. Mi smo gosti naših voda koje su nam značajne za život, tako da bismo želeli da ponudimo koncept ugostiteljskim objektima na ovim prostorima tako da svoje poslovanje učine povoljnim za reku.

Ovaj koncept se ne odnosi samo na zaštitu životne sredine, već i na upoznavanje naših voda i očuvanje zdravlja.

Kvalifikacija ima četiri nivoa u zavisnosti od posvećenosti samog mesta zaštiti životne sredine. Za ocenjivanje, kreiran je sistem kriterijuma oko tri principa, koji procenjuje aktivnosti restorana iz perspektive reke i daje preporuke o upravljanju otpadom, korišćenju vode i "usvajanju" obale reke.

Princip #1

>> NE ZAGAĐUJTE REKE!

Da bi se smanjila količina otpada u našim rekama, treba smanjiti i generisanje otpada u ugostiteljskim objektima, izbegavajući što je moguće više jednokratne, nekvalitetne artikle i materijale za pakovanje. Ako dođe do generisanja ove vrste otpada, uverite se da bude odložen u odgovarajuću kantu ili sabirno mesto. Takođe je odgovornost restorana da upozna svoje goste o ovom pitanju. O čistoći naše vode takođe treba voditi računa kada koristite sredstva za čišćenje, u restoranima treba koristiti samo ekološka sredstva za čišćenje.

>> Ispunjavanje minimalnih, obaveznih kriterijuma znači kvalifikaciju **RIVER FRIENDLY***, dok ispunjavanje dodatnih kriterijuma objekat može da dobije oznaku **RIVER FRIENDLY****!

Princip #3

>> POMOZITE DIVLJIM ŽIVOTINJAMA!

Mi smo gosti duž naših reka i voda značajnih za život, pa smo pored našeg prisustva, tu i da zaštitimo i pomognemo lokalnim divljim životinjama i biljkama. Vlasnik će se pobrinuti da zasadi autohtona drveća i cveće koji privlače insekte i da im obezbedi sklonište. Usled sve veće suše, trebalo bi obezbediti i kontinuirano navodnjavanje prikupljanjem kišnice, gde je to moguće. Da bi se smanjio otpad u restoranu, organski otpad se kompostira kako bi se prehranilo zemljište.

>> Ukoliko objekat aktivno radi za dobrobit reke na osnovu poslednja dva principa, dobija **RIVER-SAVER***** oznaku, dok u slučaju da je kuhinja i ekološki prihvatljiva i ispunjava sertifikat održivog restorana na osnovu inicijative **Heroes of Responsible Dining**, onda zaslužuje oznaku **RIVER-SAVER******!

Princip #2

>> OČISTITE REKU!

Vlasnik restorana prisvaja obalu reke i obezbeđuje njeno kontinuirano čišćenje. On/ona takođe uključuje svoje goste, obezbeđujući im kese i rukavice, a prikupljeni otpad odlaže u profesionalnu kantu za komunalni otpad ili, ukoliko je kvalitet otpada dobar, u kantu za selektivni otpad. Ne vredi samo očistiti reku, već je i upoznati i promovisati njene zanimljivosti, ukazujući posetiocima na značaj zaštite reka.

Restorani koji ispunjavaju gore navedene kriterijume dobiće sertifikat i prateću plaketu od prikupljene rečne plastike i drveća, a njegov profil će biti prikazan na *Clean Tisza* mapi i u aplikaciji *Heroes of Responsible Dining*. Pored toga, u zamenu za preduzete mere, restoran će dobiti promociju, na primer u vidu članaka o restoranima na *Plastic Cup* platformama i blogu *Heroes of Responsible Dining*, kao i zajedničke kampanje, saopštenja za javnost, preporuke za mesto održavanja događaja i planirani su mogući popusti.

Gosti mogu da odu zadovoljni sa mnogo složenijim iskustvom i dok se zabavljaju mogu učiniti nešto dobro, čak i samim izborom restorana sa ovim sertifikatom. Ovim takođe činimo mnogo za zaštitu životne sredine, a gost može i sam da oceni objekat, a ako smatra da ne ispunjava kriterijume za zaštitu reka, može to prijaviti pomoću QR koda.

„Plastic Cup“ i njegovi partneri takođe pružaju podršku razvoju „River-friendly“ i „River-saver“ ugostiteljstva, u pogledu materijala i alata (kao što su marketinški alati), kako bi se zadovoljila potražnja i ponuda.

>> Da li biste želeli da posetite neki od ovih restorana ili bifea? Ili ste vi ugostitelj koji bi želeo da se prijavi za ovaj sertifikat? Potražite više informacija i detalja o programu na online platformi! <https://petkupa.hu/eng/>

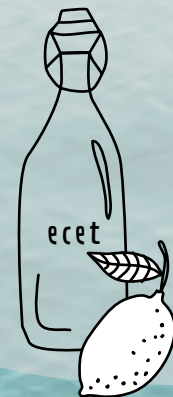

> PRIRODNO - POSTOJE ALTERNATIVE!

Ono što niko ne voli, ali mora: čišćenje.

Uz malo pažnje naši domovi i kancelarije mogu biti umereno čisti i sjajni. Kako da počnemo? Vredi obratiti pažnju, već prilikom kupovine sredstava za čišćenje. Srećom, danas uz stare klasike (sirće, soda za pranje, limunska kiselina) možemo kupiti i ekološki prihvatljiva sredstva za čišćenje. Tako:

- >> Zamenite hemikalije za čišćenje prirodnim proizvodima!
- >> Potražite proizvode sa eko-oznakom!
- >> Uzmite u obzir, da će, ukoliko čistimo opasnom materijom, ona završiti u kanalizaciji, zagađujući kanalizacioni sistem i vode značajne za živi svet!
- >> Angažujte samo kompanije za čišćenje koje garantuju korišćenje ekološki prihvatljivih proizvoda i pravilno tretiraju selektivno sakupljeni otpad.

VODIČ ZA PRIRODNE PROIZVODE ZA ČIŠĆENJE

Samo zato što je nešto zasnovano na prirodnim sastojcima, ne znači da ne može biti opasno! Mešanje različitih prirodnih supstanci takođe može da oslobodi štetne gasove, pa uvek proverite šta i kako treba da koristite. Takođe, samo zato što je prirodno sredstvo za čišćenje, to ne znači da ga možete ispuštati direktno u prirodu!

	ALKOHOL	LIMUNSKA KISELINA	SIRĆE	VOLOVSKI SAPUN	ORASI ZA PRANJE	VEŠ SAPUN	SODA ZA PRANJE	SODA PERKABONAT	SODA BIKARBONA
PRANJE					✓	✓ ✓	✓ ✓		
ISPIRANJE		✓	✓						
IZBELJIVANJE							✓ ✓	✓ ✓	✓
UKLANJANJE FLEKA	fleke od vina, mastila			mrlje od krvi, mrlje od masnoće, mrlje od ulja, pelena, osušena mrlja		masne mrlje	mrlje od masnoće, mrlje od trave (preporučuje se test boje)	druge mrlje (preporučuje se test boje)	
ODMAŠČIVANJE	✓		✓			✓ ✓	✓ ✓		✓ ✓
RIBANJE									✓ ✓
ČIŠĆENJE PROZORA	✓	✓	✓						
UKLANJANJE KAMENCA		✓ ✓	✓ ✓						✓
DEKALCIFIKACIJA KAFE APARATA		✓	nikada						
UKLANJANJE BUĐI			✓ ✓				✓ ✓		
DEODORIZACIJA									✓ ✓

KUPUJTE SVESNO!

Važno je da budemo svesni i koncentrisani pri kupovini, kako bismo uštedeli mnogo nepotrebnih artikala/pakovanja. Evo nekoliko saveta:

PARČE PAPIRA - LISTA

Pripremite se unapred za kupovinu: razmislite o onome što vam je potrebno u mirnom okruženju i zapišite to na parče papira ili u telefon. Vredi unapred razmisliti o stvarima koje su neophodne za više dana i tako smanjiti emisiju CO₂ pri dolasku do prodavnice. Osnovno pravilo: Ne idite u kupovinu gladni, jer ćete lako zaboraviti na listu!

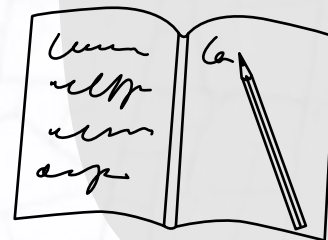

VAŠA TORBA ILI KORPA

Vredi imati dodatnu torbu za kupovinu u našoj torbici, nikad se ne zna... Kada se desi da nemate torbu sa sobom, potražite u radnji praznu kartonsku kutiju u koju ćete staviti kupljene stvari.

> SAVET

Napravite svoju torbu od neiskorišćene zavesa ili majice. Sigurno postoji negde ostavljena zavesa ili neiskorišćena majica, učinite to korisnim, dajte im novi život!!

Uvek pitajte da li možete da odnesete, neke vrste kutija se takođe naplaćuju u prodavnicama. Ovaj karton možete koristiti i za selektivno sakupljanje otpada, tako da ne morate da kupujete posebnu kantu za svoj dom.

>> Izrada torbe od zavesa:

<https://www.youtube.com/watch?v=swPrYNu1kGM>

>> Izrada torbe od majica:

<https://www.youtube.com/watch?v=DesGx5lpMWO>

KUPUJTE LOKALNO!

Potražite u okolini prodavce domaćih proizvoda, prodavnice u vašem kraju ili čak na internetu! Vredi posetiti lokalno tržište, možete kupiti dosta proizvoda iz regiona. Ne zaboravite da ponesete torbe i džakove! Ako kod kuće imate baštu ili terasu, možete sami da uzgajate biljku.

PROČITAJTE OZNAKE!

Proizvodi sa ekološkom oznakom se pakuju u materijale koji se mogu ponovo koristiti ili reciklirati ili se proizvode na ekološki prihvatljiv način.

Sve je više novih etiketa, neke od njih kreira i koristi sam proizvođač. Važno je da potražite značenje etiketa ukoliko vam nisu poznate!

NEMOJTE BITI KUPOHOLIČARI!

Kupovina je vaš izbor - vi odlučujete šta vam treba i koga podržavate prilikom odabira artikala. Ne finansirajte zagađenje životne sredine, hemizaciju, dečiji rad, masovnu proizvodnju štetnih i nepotrebnih stvari. Garažna rasprodaja je sve češća, pa je dobra ideja nabaviti stvari koje su vam potrebne sa ovih mesta. Na isti način možete i da se rešite i sopstvenih nepotrebnih stvari.

POTRAŽITE ORIGINALNO I SVEŽE!

Lokalni proizvodi su uvek bolji! Najsvežije, ekološki prihvatljivije je odabrati lokalno voće i povrće koje nije upakovano i tretirano hemikalijama, kako bi se sprečilo kvarenje tokom transporta. Uvek proverite poreklo!

VI STE ONO ŠTO JEDETE, DAKLE

- Najbolje je, ako se svako posluži onoliko i koliko puta potroši!
- Netaknuti ostaci se mogu ponovo koristiti.
- Konzumirajte lokalno (organsko) povrće, voće i kisele krastavce, sokove, ako su dostupni, jačajući tako svoj imuni sistem. Ako učestvujete u aktivnostima „Izaberi svoj...“ dobićete sveže namirnice i učestvovaćete u velikom društvenom programu.
- Ako možete, sačuvajte ih sami! Uz malo ulaganja u energiju, možete spremiti sve svoje sezonsko voće i povrće za zimu, a postoji mnogo načina da to uradite – možemo sušiti, kiseliti, pariti, pasterizovati. Ali važno je da proverite na šta morate da obratite pažnju na koji način, da ne biste bacili nekoliko tegli džema od breskve jer su pobledeli... Najsigurniji i najjednostavniji način je sušenje, a uz pravilno skladištenje možete ih čuvati praktično neograničeno.
- Užinu i ručak ponesite u sopstvenim (staklenim) posudama. Pokušajte da izbegnete zagrevanje hrane u plastičnim posudama

> SAVET

Ukoliko učestvujete u manifestaciji „Izaberi svoj...“ uvek proverite kako možete da uberete dato voće i povrće, da pazite da ne naškodite biljci.

POKAŽI MI SVOJ OTPAD I REĆI ĆU TI KO SI!

Prvo, razjasnimo dve važne definicije, koje se koriste kao sinonimi u svakodnevnom jeziku:

SMEĆE

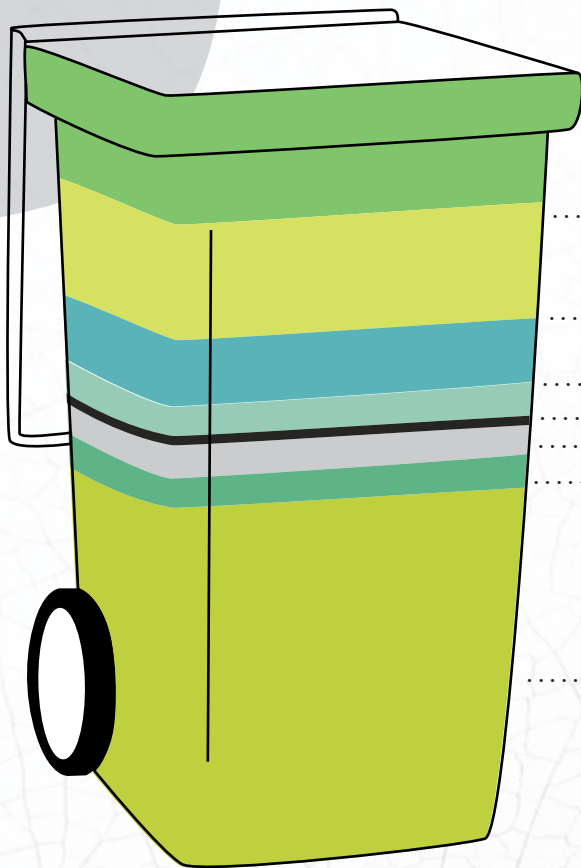
Beskorisni materijal koji vlasnik ne može ili ne želi više da koristi. Smeće se uklanja iz ekonomskog ciklusa i završava pomešano i kontaminirano na deponijama ili u spalionicama.

OTPAD

Materijal (resurs) koji je postao beskorisan na izvoru, ali se može reciklirati kao sekundarna sirovina sakupljen i tretiran odvojeno prema vrsti supstance. U Mađarskoj se, na primer, od njih prave baštenske klupe, izolacioni materijal, delovi za automobile, reciklirane flaše, kancelarijski papir, nameštaj od kartona i mnoge druge korisne i dizajnerske stvari.

SASTAV OTPADA U PROSEČNOJ KANTI

18,6%

organski

15%

plastika

12,7%

papir i karton

3,8%

staklo

1,2%

opasan otpad

3,3%

metali

3,5%

tekstil

40,5%

ostali komunalni otpad

drvo, pepeo, porcelan, pelene,
ostala plastika, higijenski i sitnozrnasti
otpad

Ako pažljivo pogledamo, možemo videti da pravilnim sortiranjem možemo smanjiti količinu otpada i do 30%. U stvari, kompostiranjem ga možemo smanjiti i do 30%. Već postoji mnogo dobrih rešenja, bez mirisa, za kućno kompostiranje, a da ne pominjemo baštenske kompostere. Ali važno je proveriti pravila kompostiranja.

Još važnije od upravljanja otpadom je sprečavanje njegovog nastajanja! Najbolji otpad je otpad koji nije proizveden. Ali kako da započnemo sa ovim putovanjem?

- >> **POSTAVITE REALNE CILJEVE!** – Od sutra nećete biti heroj „nula otpada“, ali možete planirati svoj put do tog odredišta, za godinu ili dve.
- >> **IZBEGAVAJTE PREDMETE ZA JEDNOKRATNU UPOTREBU!**
- >> **Napravite svoje torbe i ne zaboravite da ih ponese sa sobom!**
- >> **PRIPREMITE OBROKE KOD KUĆE!** Vredi jesti što više sopstvene hrane, kako bi se umanjilo generisanje otpada od pakovanja (npr. plastična/papirna kutija gotovih jela, plastično pakovanje pudinga od pirinča).
- >> **PODELITE SA NEKIM** – Ako ste napravili previše hrane, pitajte svoje prijatelje, komšije, kolege, drugove iz razreda da li bi želeli da preuzmu malo od vas. Nije sramota ponuditi i prihvatiti!

> SAVET

Ispraznite svoju kantu i pogledajte šta možete pronaći u njoj, proučite koja poboljšanja možete učiniti u svom domaćinstvu da biste smanjili količinu otpada. Pazite na higijenu, nosite rukavice!

9R - ZA ČISTIJU ŽIVOTNU SREDINU!

Uz pomoć „9R” principa možemo razmišljati o tome šta možemo sami da uradimo, na šta treba da pazimo kako bismo smanjili sadržaj naših kanti, a time i naš uticaj na životnu sredinu..

1. RETHINK - RAZMISLI

Verujte, uvek postoji drugo, bolje rešenje za problem koji je manje štetan po životnu sredinu. Nikad nije kasno da preispitate svoje navike, svoju potrošnju, gde možete uštedeti vreme i novac, i imati osećaj postignuća. Dobar način je da pratite svoju mesečnu potrošnju, pratite svoj bankovni račun i vidite kako možete da smanjite vašu potrošnju.

2. REFUSE - ODBITI NE MORATE DA PRIHVATITE, ONO SA ČIM SE NE SLAŽETE.

To znači jasnu poruku da se ne slažete sa određenom uslugom/proizvodom. Ovo može biti letak, plastična kesa, slama, odbijanje besplatnog promotivnog poklona. Verujte mi, dobri primeri su lepljivi! Imaćete sve više uspeha i sledbenika kada vide da postoje i drugi načini za kvalitetan život.

3. REDUCE - SMANJITI KORISTITE MANJE MATERIJALA, STVARI, RESURSA! MANJE JE LEPŠE!

Ukoliko smanjimo i optimizujemo potrošnju i koristimo manje, samo potrebnu količinu resursa, odmah smanjujemo količinu otpada koji proizvodimo. U stvari, ovim čak štedimo i novac! Radite sa manje, obogatite se kvalitetom!!

Na primer, možete staviti napomenu u svoje poštansko sanduče sa „Bez letaka!” - jer znaš da će ionako završiti u otpadu.

Papirne brošure i leci sa popustima sada se lako mogu pregledati putem aplikacija, ali pazite na primamljive ponude! Pre nego što odlučite, uverite se da vam je zaista potreban!

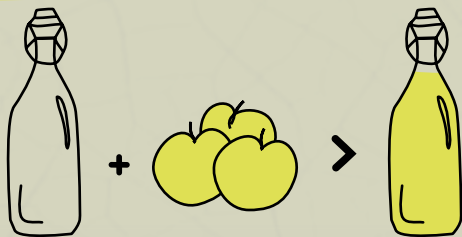

4. REPLACE - ZAMENITI

PROMENI PROIZVOD ILI USLUGU ZA REŠENJE SA MANJIM
UTICAJEM NA ŽIVOTNU SREDINU!!

Iznajmljivanje bi moglo biti dobra alternativa umesto kupovine nečega što ne bismo mogli da iskoristimo u potpunosti. U stvari, proizvodi se u mnogim slučajevima mogu zameniti uslugom (koristeći zajednički auto servis umesto posedovanja automobila). Proizvode koji imaju veliki uticaj na životnu sredinu možemo zameniti ekološki prihvatljivim alternativama: na primer, koristiti proizvode za čišćenje od prirodnih sastojaka (sirće, soda bikarbona, limunska kiselina).

Danas možete pronaći zelenije rešenje u svim uslugama, na primer: kozmetičarka koja koristi krpe koje se peru i prirodne materijale, usluga iznajmljivanja automobila u kojoj možete iznajmiti samo električne automobile ili restoran u kome možete sami da zatražite hranu u vašoj kutiji za poneti.

5. REUSE - ISKORISTITE PONOVO

Uz malo kreativnosti možete koristiti stvari koje vam više nisu potrebne u druge svrhe bez trošenja novca. Pomislite samo na teglu senfa koja bi prazna mogla poslužiti kao obična čaša ili kutija za olovke.

> SAVET

Možete napraviti mnogo sjajnih korisnih predmeta od otpadaka ili neiskorišćenih predmeta. Sigurno imate prijatelje, porodicu ili kolege koji bi takođe želeli da se udruže u zajedničkom stvaranju, pozovite i njih, biće to nezaboravna uspomena.

Šta možete da uradite?

BUDITE KREATIVNI I EKONOMIČNI I NA POSLU I U ŠKOLI! KAKO?

- Kupovinom i zamenom toner kertridža koji se može ponovo puniti.
- Vaša sopstvena šolja, staklo, ima ne samo lepu uspomenu, već i higijenski i ekološki prihvatljiviju opciju.
- Možemo da pravimo beleške na praznoj strani korišćenog papira. Ne bacajte papir sa korišćenom samo jednom stranom, već ga koristite ponovo!
- Ponudite suvišne, ali izvodljive električne i elektronske uređaje organizacijama koje još uvek mogu da se koriste ili ih odnesite na lokaciju za selektivno sakupljanje otpada.

DA LI STE ZNALI DA SE PLEMENITI METALI NALAZE U ELEKTRONSKOM OTPADU?

I njihovom ponovnom upotrebom pomažemo životnoj sredini. Nažalost, još uvek je veoma teško izdvojiti ove materijale iz neiskorišćenih, neželjenih predmeta. Da bi se povećala efikasnost, naknadna obrada proizvoda treba da bude važan aspekt dizajna proizvoda.

BESKORISNO ZA TEBE, BLAGO ZA NEKOG DRUGOG.

Kad god je to moguće, popravite ga ili ga pošaljite kompanijama koje će ih popraviti i preprodati. Mogu se odložiti u radnjama koje prodaju ove vrste artikala ili u reciklažnim centrima, odakle se prosleđuju preduzećima gde se demontiraju, odvajaju delovi za višekratnu upotrebu, a ostatak reciklira. Uverite se i sami: Posetite ovakve centre za reciklažu, dani otvorenih vrata su veoma poučni!

- Donacije primaju crkve, građanske dobrotvorne organizacije i druge organizacije, koje ih zatim distribuiraju tamo gde su potrebne.
- Rešenje može da bude interna „zabava za razmenu“ gde možete zameniti školski pribor, ski opremu, poklone, odeću, flaše, opremu za plažu, dečije stvari, jer će „nekom drugom biti dobro“.

Postoje i takozvane „Nula otpad“ (eng. Zero Waste) online grupe u koje možete da otpremite neiskorišćene predmete i donirate ih. Ako u vašoj opštini ne postoji takva grupa, **VI** treba da je osnujete!

- Na radnom mestu može postojati i polica za ljubaznost ili donacije, sa knjigama, sitnicama, kućnim potrepštinama.
- Ukoliko nemate ideja, odnesite ga u centre za otpad, ali barem sačekajte sledeći događaj čišćenja, o kome će pružalac javnih usluga blagovremeno dati informacije.

6. REPAIR - POPRAVITE

Možda nećete morati da kupujete novo - uz malo saradnje, interesovanja i slobodnog vremena, mnoge stvari bi se mogle popraviti. Možda ćete saznati za skrivene talente svojih kolega ako ne možete sami da se snađete. Ne treba zanemariti da popravljnje nečega ili „uradi sam“ projekat može doneti zadovoljstvo i uspeh – samo pokušajte.

Već postoje radionice koje su posebno organizovane za ovu namenu i gde možete zatražiti pomoć stručnjaka za rešavanje problema.

7. ROT - „TRULEŽ“

KOMPOST, ODVOJENO SAKUPLJAJTE I UČINITE OTPAD KORISNIM NA LICU MESTA!

Verovali ili ne, možete kompostirati čak i kod kuće, u svojoj kuhinji. Ne živimo u našim kancelarijama 24 sata dnevno, ali čak i tamo generišemo organski otpad. Odvojeno sakupljanje organskog otpada može se koristiti na svakom mestu. Ovo sa jedne strane smanjuje otpad, a s druge strane može učiniti nešto dobro kancelarijskim postrojenjima. Sve je samo pitanje donošenja odluke i doslednosti. Odvojeno sakupljanje zelenila moglo bi smanjiti vaš kućni otpad za dve trećine.

Šta možete da uradite?

ŠTA MOŽEMO KOMPOSTIRATI?

Iz kuhinje i oko kuće:

- Otpad od povrća, talog od kafe i listove čaja, raspadnuto cveće;
- Izmet biljojeda kućnih ljubimaca sa piljevinom, perjem, dlakom;
- Papir (papir, rezani karton za jaja), vuna, pamuk i laneni tekstil (dobro isečen na komade).

Iz bašte:

- Pokošena trava, korov u bašti (u stanju pre cvetanja)
- Lišće drveća, slama, iseckane grane, grančice, uvelo cveće, stabljike povrća, opalo voće.

ISPROBAJTE! Pre nego što napravite sopstveni kompost, obavezno pročitajte na šta treba paziti (npr. na vlagu) jer će to biti zajednica živih organizama.

8. RECYCLE - REKILIRAJTE ODVOJENO SAKUPLJAJTE OTPAD I REKILIRAJTE GA

• Prilika je tu - kante za reciklažu su u kancelarijama, školama, domovima. Pre nego što nešto bacite, proverite da li su očišćeni od ostataka i mrlja.

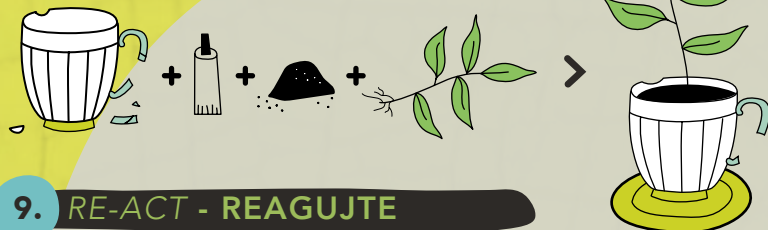
Da li ste znali da se otpad u nekim slučajevima sortira ručno? Budite empatični i doprinesite tako što ćete isprati svoj otpad i pobrinuti se da u kantu stavite samo ono što želite.

• Ne odlažite zauljene papire i kutije za picu u kantu za reciklažu papira – oni se ne mogu obrađivati i treba ih odlagati u smeće. Stisnite plastične flaše i limenke pre nego što ih odložite u kantu, to štedi prostor i omogućava da više otpada stane u kolektor.

Zamislite kako bi bilo da prevezete svoj dušek za plažu naduvan u automobilu. Pored njega ne bi stalo više putnika i stvari. Isto je i sa kamionom za otpad, poravnajte stvari tako da stane puno flaša u mali prostor!

• Još je bolje da odvojite plastične čepove jer sa njima možete podržati dobre stvari kao što su lečenje, aktivnosti zaštite životne sredine ili se pridružiti kampanji vrtića ili škole.

• Često nije lako pronaći put u misterijama razdvojenog sakupljanja otpada. Uvek je vredno proveriti lokalna pravila jer se mogu razlikovati od zemlje do zemlje, od opštine do opštine, od okruga do okruga.

9. RE-ACT - REAGUJTE

Nemojte proći pored zagađenja životne sredine bez reči! Govorite, dajte predloge i dajte dobar primer svojoj okolini! Sve je više programa volontiranja kojima se možete priključiti ili sami organizovati. Uz pomoć sajtova društvenih mreža možete ga lako reklamirati. Važno je da se uvek povežete sa lokalnim vlastima, npr. ako želite da posadite drvo na javnoj površini, proverite to u opštini.

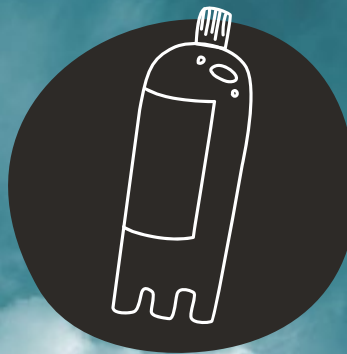
NISTE SAMI! Učešće u ovakvim aktivnostima nije dobro samo za okolinu, već i za vas, jer možete upoznati više ekoloških „ratnika“ i shvatiti da niste sami.

Ako želite da podignete svest o zaštiti životne sredine, budite empatični, saslušajte argumente protiv toga, upoznajte njihovu motivaciju i pokušajte da ih ubedite. Ako komuniciramo agresivno, to se nikada neće dobro završiti. Možda se neće odmah složiti sa vama, ali verujte nam, posadili ste seme u njegov um.

Šta možete da uradite?

NA DANIMA POSVEĆENIM ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE BUDITE VIŠE

- Budite volonter i pomozite rad civilnih organizacija!
- Postanite „plastični gusar“ i učestvujte u čišćenju reka u okviru „Plastičnog Kupa“!
- Budite svesni potrošač, iskoristite priliku – budite izbirljivi!
- Uzmite odmor u svojoj zemlji! Verovatno niste posetili mnogo mesta u zemlji.
- Reklame manipulišu – ne dozvolite da vas zavaraju, oduprite se promocijama...

> KAKO UPRAVLJAMO ENERGIJOM?

Počnimo sa energijom koja sve pokreće. Potrošnja energije predstavlja značajan aspekt klimatskih promena, a najveća komponenta prethodno pomenutog ekološkog otiska je potrošnja fosilnih goriva (u razvijenim zemljama). Naš posao je dvostruk: moramo da budemo oprezniji u potrošnji i moramo da koristimo obnovljivu energiju u većem udelu.

> SAVET

Uprkos činjenici da u mnogim slučajevima koristimo energetski efikasne uređaje potrošnja energije je porasla iz nekoliko razloga! Na primer, koristimo sve više uređaja koji zahtevaju struju. Vredi razmisliti o tome koje smo uređaje uključivali pre 30 godina, koja aktivnost je zahtevala struju, a koja sada. S druge strane, mnogo nas je više, 8 milijardi ljudi sada želi pristup struji, dok je 2000. godine na planeti živelo „samo“ 6 milijardi ljudi.

Šta možete da uradite?

- Isključite električnu i elektronsku opremu kada nije u upotrebi!
- Koristite LED sijalice koje štede energiju!
- Laptop koristi manje energije od računara. Ako vam treba novi, odlučite se za laptop koji štedi energiju!
- Manje uređaja, manje energije: iznesite ono što ne koristite!
- Koristite solarne lampe na senzor pokreta!
- Instalirajte solarni panel, solarni kolektor ili vetro točak!
- Pametno grejte! Svoje grejanje možete prilagoditi svom životnom stilu pomoću pametnih rešenja - postoje mobilni, sklopivi solarni paneli - u pokretu ili na planinarenju i dalje možete da puniti bez mreže i da se oblačite toplo umesto da grejete!

Da li ste znali da je idealna temperatura u kancelariji 18-21°C, a noću je dovoljno da bude i 15°C? Prosečna temperatura koju postavljamo za grejanje u našim domovima varira od zemlje do zemlje, na primer u Holandiji je prosečna unutrašnja temperatura 18 stepeni.

- Ukoliko je moguće, izbegavajte korišćenje klima uređaja! Umesto toga koristite ventilator, možete mu pristupiti bilo kada i bilo gde!

Da li ste znali da kada koristite klima uređaj ne treba da podesite razliku između unutrašnje i spoljašnje temperature na više od 5 stepeni jer to može ozbiljno da utiče na vaše zdravlje i telo??

- Ako je moguće, izbegavajte korišćenje baterija i akumulatora! Ako je neizbežno, koristite punjive!

> PUTUJ PAMETNO

Svi smo u pokretu, na putu - ali je razlika kako to radimo. Saobraćaj je odgovoran za skoro jednu trećinu emisije ugljen-dioksida. Ovo uključuje prevoz do odmora, odlazak u kupovinu i na posao. Treba napomenuti da su putnički automobili najveći zagađivači, oni su odgovorni za 60,7 % ugljen-dioksida koji se emituje na evropskim putevima.

JEDAN AUTOMOBIL, ALI KOLIKO PUTNIKA?

U Evropi, u proseku, jedan automobil prevozi samo 1,7 putnika, dok bi više putnika značilo manje automobila, a samim tim i manje goriva, saobraćaja i zagađenja vazduha, što bi rezultovalo manjim brojem bolesti.

> SAVET

>> Pitajte svog komšiju, kolegu ili prijatelja u blizini gde on ili ona ide ujutru da vidite da li možete zajedno da organizujete prevoz. >> Ukoliko je moguće, izaberite bicikl! Živimo sve više sedeći život, a vožnja bicikla nije dobra samo za životnu sredinu, već i za naše zdravlje.

vazdušni

13,4%

železnica

0,5%

13,6% vodeni

0,5% ostalo

72%

drumski

DRUMSKI PREVOZ

60,7%
putnička vozila

26,2%
teški kamioni

11,9%
mali kamioni

1,2%
motori

>> RASPODELA
PO NAČINU
TRANSPORTA

Šta možete da uradite?

NEKOLIKO SAVETA KAKO DA BUDETE EKOLOŠKI OSVEŠĆENI NA PUTU:

- Skuteri su u trendu, a ako se umorite možete ga jednostavno sklopiti i uskočiti u autobus
- Ako putujete daleko, isprobajte uslugu zajedničkog korišćenja automobila (npr. Motar: www.motar.eu)
- Povežite svoju listu obaveza, pogodite više muva jednim udarcem i čak ćete uštedeti vreme.
- Birajte predmete koji se transportuju iz vaše matične ili susedne zemlje, tako da emituju mnogo manje CO₂
- Izbegavajte jeftine uređaje lošeg kvaliteta. Obično ili završe kao otpad ili se pokvare nakon nekoliko upotreba zbog lošeg kvaliteta. Proces njihove proizvodnje i transporta proizvodi iste emisije CO₂
- Hodanje čini da živite duže, brže vas dovode do mesta i čine vas zdravim.

> ZELENIJJE U ZELENUM

Nekoliko saveta za život u zelenijoj sredini:

- >> Zelene biljke i cveće su mesto za ptice, važno je brinuti o njima čak i zimi. Za njih je vredno postaviti hranilice za ptice, seme, posude za hranjenje.
- >> Korisne organizme i insekte leti možemo ugostiti i malim skloništem za insekte.
- >> Gde je moguće, organizujte sadnju drveća u zajednici, koja podseća, na primer, na značajnu priliku ili godišnjicu, ili je povezana sa značajnim događajem u kompaniji.

> SAVET

U sve više gradova postoji običaj da se sadi drvo u čast novorođenih beba. Ako to još nije tradicija u vašoj opštini, pokušajte da ovu ideju predložite lokalnim vlastima.

- >> Drveće koje daje senku proizvodi kiseonik i ublažava lokalnu klimu – obratite pažnju na njihovu negu, čak možemo izraziti posvećenost kompanije kroz „usvajanje“ (nega, negovanje).

> SAVET

Ne možete početi dovoljno rano... Pridružite se međunarodnoj organizaciji Biljka za planetu (eng. Plant for the Planet), koju je osnovao 9-godišnji dečak. <https://www1.plant-for-the-planet.org/>

- >> Vredi napraviti čak i malu baštu začina, a njenim rastom možete dodati ukus i boju obroku.

> SAVET

Postoji mnogo stvari koje se mogu reciklirati i ponovo upotrebiti u bašti začina: boce za kućne ljubimce, limenke - odličan materijal za saksije.

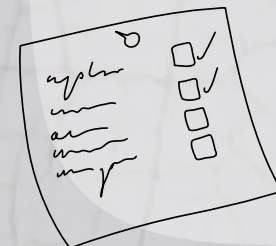

DA LI STE IKADA ČULI ZA ŠUMSKO KUPANJE?

Priroda je prirodno stanište ljudi, pa nije ni čudo što se posle pešačenja ili vodič ture, uprkos umoru, osećamo punim energije. Vredi redovno posećivati obližnje šume i posmatrati koje zvukove čujemo, koje mirise osećamo, koje tragove životinja vidimo.

> GDE SAM, ŠTA MOGU DA URADIM? – KONTROLNA LISTA

Sastavili smo listu stvari koje možete da uradite u svom neposrednom okruženju kako biste saznali šta je moguće uraditi i gde postoji prostor za poboljšanje:

>> TEMA

>> NAGOVEŠTAJ

>> URADITI

>> ROK

VRATA
I PROZORI

Zamena i popravka prozora i vrata zahteva veću investiciju, ali vredi uložiti jer grejanje može da izgubi mnogo toplote kroz stare, zastarele prozore i vrata. Ako nemate dovoljno finansijskih sredstava, vredi smanjiti gubitak toplote pomoću zavesa, izolacionog materijala i tepiha.

UPOTREBA VODE
- PRIKUPLJANJE

Svaka kap je blago. Vredi proveriti da li su sve slavine dobro zatvorene i da nema curenja. Prilikom ispiranja toaleta, uverite se da koristite samo onoliko vode koliko vam je potrebno. Ako vam je ostalo vode u šerpi ili posudi, koristite je za zalivanje biljaka umesto da je prosipate. Takođe je vredno sakupljati vodu tokom obilnih padavina, jer je sve češće da nakon duge suše naglo pada mesec dana. Za to postoje posebni alati, ali i staro bure može da uradi posao.

SMANJENJE
OTPADA

Prevenција je važnija od odvajanja otpada. Zajedno sa ostalim korisnicima zgrada vredi razmisliti o tome gde možemo da smanjimo otpad. Na primer: korišćenje sopstvenih šoljica, čak i za čaj kupljen u kantini, prodaja bezalkoholnih pića u staklenim flašama (i obezbeđivanje reciklaže), reciklaža papirnog otpada, itd. Kao polaznu tačku, vredi pogledati u kantu za otpad kako biste odredili vrste otpada koje generišete.

>> TEMA**>> NAGOVEŠTAJ****>> URADITI****>> ROK****SAOBRAĆAJ**

Važno je kako pokrивamo razdaljinu između naših domova i institucija (škole, opštine, radnog mesta), a i ovde možemo mnogo da uradimo da to optimizujemo. Ukoliko ste u mogućnosti, trebalo bi da koristite bicikle. Ako to ne možete da uradite, izbegavajte da sami vozite auto za 5 osoba, pokušajte da ga popunite kolegama ili komšijama koji idu u istom pravcu. Javni prevoz je jednostavan način za kretanje u većim gradovima. Radna mesta i škole mogu izgraditi sopstvena sredstva za to.

KOMPOSTIRANJE

Asortiman kompostera se iz godine u godinu širi, a već postoje mnoga rešenja za unutrašnje i spoljašnje prostore. Možete napraviti svoje ili kupiti gotovo rešenje. aš prvi zadatak je da pronađete pravo mesto i u skladu sa tim odaberete komposter. Kompostno zemljište se može pružiti biljkama na licu mesta, ili ga radnici i studenti mogu odneti kući.

SELEKCIJA

Sakupljače za selektivno sakupljanje otpada je lako naći, ali možete i napraviti svoju selekciju recikliranjem sopstvenog otpada. Kreativna rešenja mogu imati čak i oblik takmičenja. Na ovaj način će učenici i osoblje u istoj zgradi imati drugačiji odnos prema ovim kantama. Uverite se da će ispravna procedura prikupljanja biti dobro dokumentovana na posterima.

**OBNOVA,
GRAĐEVINSKI
RADOVI**

Ako planirate da renovirate ili gradite, postoji mnogo opcija za održiva rešenja. Neophodno je imati dobrog dizajnera koji može da nam uštedi mnogo novca svojim iskustvom i malim istraživanjem.

**TIM BILDING
u duhu održivosti**

Takođe je značajno izabrati održivost i zaštitu životne sredine. Takođe je vredno uključiti različite organizacije koje su bolje upućene u ovu temu, a mi možemo da podržimo organizaciju. Takve radnje mogu biti: sakupljanje otpada, sadnja drveća, „PET piraterija“, zanatska reciklaža (aukcija napravljenih predmeta, doniranje novca organizacijama), poseta postrojenjima za sortiranje otpada/rad, distribucija hrane itd.

>> TEMA

>> NAGOVEŠTAJ

>> URADITI

>> ROK

ISTRAŽITE
DOSTAVLJAČE

Da biste vodili bilo koju instituciju, potrebni su vam dobavljači i podizvođači. Možemo učiniti mnogo za našu životnu sredinu birajući najzeleniji, najodrživiji. Na primer: koristite usluge serverskog parka koji koristi obnovljivu energiju za svoje operacije i/ili koristi električni automobil za isporuku (napunjen obnovljivom energijom) i/ili ugovore sa kompanijom koja je neutralna po pitanju produkcije ugljen dioksida i/ili koristi reciklirane materijale za svoje proizvodi.

UGOSTITELJSTVO

Takođe možemo uštedeti mnogo otpada i energije u kancelarijskom i školskom ugostiteljstvu. Prilikom pripreme hrane, upotreba lokalnih i sezonskih sastojaka je važan aspekt. Vredi izabrati ili kupiti onoliko koliko ste sigurni da ćete pojesti. Ostacima možemo upravljati u skladu sa lokalnim zakonodavstvom, pa svakako pronađite neko korisno mesto za njih. To bi moglo da bude davanje ljudima u nevolji, hranjenje životinja itd. Sve je više kompanija i startapova specijalizovanih za ove oblasti, koji mogu pomoći.

USPOSTAVLJANJE
SISTEMA
NAGRAĐIVANJA

Ljudi vole da budu nagrađeni i, što je još važnije, to ih motiviše. Stoga je vredno uspostaviti različite sisteme nagrađivanja kako bi zaposleni, studenti bili proaktivni. Da biste smislili sistem nagrađivanja, uvek pogledajte šta motiviše grupu - to može biti novčana nagrada, zid ponosa, značke, čin itd.

MOJE IDEJE

BUDITE UVEK INFORMISANI!

Uz tekuće istraživanje i razvoj, uvek je vredno biti u toku sa „zelenim vestima“. Sa sve većim naglaskom koji se na to stavlja širom sveta svake godine, lako je videti da bi problem mogao imati dobro, održivo rešenje za nekoliko meseci.

Više informacija o ciljevima održivog razvoja >>

CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA

Da bismo živeli održivim životom širom sveta, Ujedinjene nacije su sastavile listu ciljeva, poznatih kao SDGs (eng. Sustainable Development Goals), kako bi nam pomogli da odlučimo šta treba da poboljšamo u svom okruženju.

ZELENI KALENDAR

Zeleni kalendar nam pomaže da brinemo o svojoj životnoj sredini tokom cele godine. Posebni dani su takođe dobra prilika da svoju životnu sredinu uključimo u različite aktivnosti, kao što su sakupljanje otpada, sadnja drveća itd.

01.02.

DAN SEĆANJA NA
DIVLJE ŽIVOTINJE
REKE I TISE

02.02.

SVETSKI DAN
MOČVARA

01.03.

DAN RECIKLIRANOG
PAPIRA

03.03.

SVETSKI DAN
DIVLJIH ŽIVOTINJA

05.03.

MEĐUNARODNI DAN
ENERGETSKE
EFIKASNOSTI

18.03.

GLOBALNI DAN
RECIKLAŽE

21.03.

MEĐUNARODNI
DAN ŠUMA

22.03.

SVETSKI DAN VODA

23.03.

SVETSKI
METEOROLOŠKI DAN

**POSLEDNJA
SUBOTA
MARTA**

SAT ZA NAŠU PLANETU

22.04.

DAN PLANETE ZEMLJE

**POSLEDNJA
SREDA
APRILA**

MEĐUNARODNI DAN
SVESTI O BUCI

**SECOND
SATURDAY
OF MAY**

SVETSKI DAN
PRAVEDNE TRGOVINE

10.05.

DAN PTICA I DRVEĆA

15.05.

SVETSKI DAN
KLIMATSKIH PROMENA

20.05.

SVETSKI DAN PČELA

22.05.

MEĐUNARODNI DAN
BIOLOŠKE
RAZNOVRNOSTI

24.05.

EVROPSKI DAN
PARKOVA

05.06.

SVETSKI DAN
ŽIVOTNE SREINE

08.06.

SVETSKI DAN
OKEANA

09.06.

DAN PRAZNE
UČIONICE

DRUGI
PONEDELJAK
JUNA

SVETSKI DAN
BEZ MESA

17.06.

SVETSKI DAN BORBE
PROTIV SUŠE I
DEZERTIFIKACIJE

29.06.

MEĐUNARODNI
DAN DUNAVA

03.07.

MEĐUNARODNI DAN
BEZ PLASTIČNIH KESA

01.08.

(RAZNOLIK)

DAN PREKORAČENJA

01.-09.
08.

PLASTIČNI KUP
GORNJE TISE

SEPTEMBAR

MEĐUNARODNI FESTIVAL FILMA
PRIRODE GÖDÖLLÖ,
NEDELJA NACIONALNIH PARKOVA

TREĆA
SUBOTA U
SEPTEMBRU

SVETSKI DAN ČIŠĆENJA

16.09.

SVETSKI DAN OZONA

16.-22.
09.

EVROPSKA NEDELJA
MOBILNOSTI

22.09.

SVETSKI DAN
BEZ AUTOMOBILA

30.09.

DAN BEZ AMBALAŽE

04.10.

SVETSKI DAN
ŽIVOTINJA

10.10.

DAN KOMPOSTIRANJA

24.10.

MEĐUNARODNI DAN
KLIMATSKIH AKCIJA

01.11.

SVETSKI DAN VEGANA

05.12.

MEĐUNARODNI
DAN VOLONTERA

05.12.

SVETSKI DAN TLA

29.12.

MEĐUNARODNI DAN
BIOLOGIJE
RAZNOLIKOST

> ONI VEĆ RADE

Da bismo olakšali pronalaženje zelenijih rešenja, sastavili smo niz korisnih usluga:

> UPRAVLJANJE OTPADOM

OTPAD OD PAPIRA

www.umka.rs
www.ksr.rs
www.arabesa.rs
www.ekostarpak.rs
www.sekopak.com
www.ekoservis.co.rs

TRETMAN I SAKUPLJENJE OTPADNIH GUMA

www.eco-recycling.rs
www.ekologo.rs

SAKUPLJANJE OTPADNOG ULJA

esotron.rs
www.avista-oil.rs
www.ekologo.rs
desanio.rs

SAKUPLJANJE OTPADA OD HRANE

www.esotron.rs

KOMPOSTIRANJE

www.kompost.rs
www.metaling.rs

SAKUPLJANJE OPASNOG OTPADA

www.volk-serb.rs
www.higia.rs
www.kemeko.rs

USLUGE ZA SMANJENJE PLASTIČNOG OTPADA

otkupplastike.rs
www.reciklomat.rs
www.reciklazaplastike.rs
www.henkel.rs

PREČISTAČI VODE

www.inteh.rs
www.patenting.co.rs
tehnosam.rs
www.ekotok.rs

ISPORUKA U POVRATNIM KUTIJAMA
cirkularnaekonomija.org

ZERO WASTE PRODAVNICI
www.agroklub.rs

IZBEGAVANJE HEMIKALIJA
impulshemija.rs

ODRŽIVA ODEĆA, DODACI

www.krpica.inspiringchange.rs
www.artandscience.rs
www.euractiv.rs
www.pinterodplast.rs

BANKA HRANE:

www.bankahrane.org.rs
www.bankahranevojvodine.rs
www.tanjirpotanjir.rs
www.donacije.rs

> OBNOVLJIVA ENERGIJA

SOLARNI PANELI

www.elsol.rs
www.noleko.rs
www.mastersolar.rs
www.tesla.com/solarroof

VETROTURBINE

www.fintelenergija.rs
www.boizop.rs
www.siemens.rs

VODENE TURBINE

sever.rs
www.chinahydrogenerator.com
www.waterlilyturbine.com
www.energynomad.com

ALTERNATIVNI PREVOZ

www.flixbus.rs
www.fanatic.rs
www.egoridebelgrade.com/
www.bajsologija.rs

> KOMPANIJE KOJE PODRŽAVAJU RECIKLAŽU

www.naled.rs
www.nestle.rs
www.epson.rs
www.greentech.rs
www.rskskompoziti.rs

KONEKCIJE, KADA RAZMIŠLJATE U KRUG: rethink-resource.com

UŠTEDA HRANE: trjfp.com

TRETMAN NUSPROIZVODA: www.lifecitrus.eu/index.php/en

PAMETNO SAKUPLJANJE OTPADA: enevo.com

IZNAJMLJIVANJE VEŠMAŠINE:

www.vitaves.rs
www.mrvicaperionica.rs
etilen.rs
www.karan.co.rs

ISKORIĆENO ULJE, OTPAD OD HRANE: esotron.rs

RECIKLAŽA PLASTIKE:

www.rskskompoziti.rs
www.plastikgogic.rs
www.otkupplastike.rs
www.reciklomat.rs
www.artpoint.co.rs

ORGANIZACIJE KOJIMA SE MOŽETE PRIDRUŽITI KAO VOLONTERI

www.ekosistem.mis.org.rs
www.greenfest.rs
www.www.3bank.rs
www.ekocentar.rs
www.greenbuild.rs/

izdavač:
Hungarian Association of
Environmental Enterprises

tekst:
Zita Szöllősi-Sebestyén &
Gergely Hankó

grafika:
Szonja Kiss & Zita Kismarty-Lechner

Projekat je sufinansiran iz fondova Evropske unije (ERDF, IPA, ENI)
u okviru Dunavskog transnacionalnog programa uz finansijski doprinos partnerskih
država i institucija.